

Ризница манастира Високи Дечани

Пише: Драгиша Спремо
понедељак, 25 јул 2011 17:50

По свом богатству, уметничким донетима и историјском трајању дечанска ризница је једна од најзначајнијих у српском духовном простору.

Протиче већ седма година како је (2004) културна јавност обавештена да је Комитет Уједињених нација за образовање, науку и културу, који је заседао у јапанском граду Сечуу, донео одлуку да се српски средњовековни манастир Високи Дечани уврсти на листу светске културне баштине. Тиме је Унеско декларисао Дечане као објект највише културне вредности, који ће имати посебан третман и бити под појачаним надзором.

Овако високо признање угледне међународне организације заснива се на сазнању да Дечани као сакрално здање, са свим својим обележјима и атрибутима, представља културни монумент, а његова културно-историјска ризница уметничко благо највише вредности.

Манастир Високи Дечани задужбина је српског краља Стефана Уроша ИИИ Дечанског и његовог сина – краља, а каснијег цара Душана. Дечанска црква, по којој је овај манастир од давнина познат, посвећена је Христу Пантократору. Грађена је у првој половини 14. века: од 1327. до 1346. године по пројекту чувеног фре Вите из Котора.

Сви који су истраживали културно-историјску заоставштину дечанског манастира и писали о томе указују на велику вредност која је изражена како у самом здању, још више у богатој ризници манастира. Црква је живописана у периоду од 1335. до 1350. године и на њеним зидовима осликано је више од хиљаду композиција са близу десет хиљада ликова и различитих фигура.

Према мишљењу ликовних стручњака, фреске су добро очуване и још увек делују свеже. Међу мноштвом насликаних ликова издвајају се историјски портрети Стефана Дечанског

Ризница манастира Високи Дечани

Пише: Драгиша Спремо
понедељак, 25 јул 2011 17:50

и цара Уроша. На зиду у припрати приказани су портрети цара Душана, царице Јелене и младог Уроша, док је на источном зиду ликовно приказана лоза Немањића са 22 фигуре. У припрати се налази 365 композиција црквеног календара.

Др Војислав Ђурић, угледни професор, својевремено је записао :

- Све што је византијска традиција однеговала у Дечанима је саопштено и допуњено. Поред јеванђеоских циклуса посвећених Христу, илустроване су, иначе ретко сликане, теме из Старог завета (Стварање света, Приче Соломонове, књига пророка Данила), сцене Календара, житија Богородице и светитеља (Јована, Николе, Димитрије, Ђорђа), затим стари византијски спев посвећен Богородици (Акатист), као и Страшни суд и веома развијен циклус литургијских тема.

Све те слике великих и малих димензија нашле су место на огромној површини црквених зидова, смишљено подељених у одсеке посвећене објашњењу појединих догми. Биле су заиста потребне широка теолошка образованост и сликарска обавештеност да би се сликама тако подробно изразила савремена схватања о пореклу света и живота, о јунацима хришћанског света на које се треба угледати, о односу хришћанства према старијим, библијским културама, о греху и казни која стиже сваког преступника судњег дана.

Рецимо одмах да је дечанска ризница, заједно са студеничком, једна од најбогатијих у српским средњовековним манастирима. Располаже мноштвом вредних икона, књига, уметнички обликованих предмета од метала, дрвета, платна, керамике. Део тих предмета коришћен је за богослужење и литургијске потребе (крстови, одежде, разне посуде). Нешто од тога је даровани накит или хералдичко знамење, док су предмети камене пластике, теракоте, уметнички обликованих метала, дрвореза и других материјала коришћени углавном за украшавање манастирских здања.

У саставу ризнице је библиотека са 169 рукописних књига, писаних претежно између 13. и 15. века. То је драгоцен материјал за сагледавање културне историје српског народа. Већина тих књига је богато украшена орнаментима, минијатурама, ликовима јеванђелиста и иницијалима. У саставу ове библиотеке је и познато Црколешко јеванђеље

Ризница манастира Високи Дечани

Пише: Драгиша Спремо
понедељак, 25 јул 2011 17:50

из 13. века. Такође и поједини рукописи српске средњовековне литературе, као што је Житије Стефана Дечанског од Глигорија Цамблака с почетка 15. века, који је у то време био игуман Дечана.

Збирка штампаних књига дечанске библиотеке садржи 16 примерака из старих штампарија XV и XVI века. Тако из штампарије Црнојевића потичу две ретке и уникатне књиге: Псалтир и Октоих петогласник. Ту је и по неколико примерака књига српских штампарија Божидара Подгоричана и Виценца Вуковића из Млетака, Стефана Србина штампара из Скадра и штампарије у Београду. Један од малобројних сачуваних докумената из времена средњовековне српске државе је Дечанска повеља писана у Породимљи 1330. године.

Повеља је на пергаменту, дуга је пет и по метара и чува се у Архиву Србије као историјска драгоценост.

Стручњаци који су проучавали писану грађу дечанског манастира кажу да ризница поседује и доста богату збирку турских докумената. Између осталог, ту је 14 турских царских фермана и берата из 16. и 17. века. Својим садржајем они су везани за историју Дечана и других српских манастира у Метохији у време османлијске владавине.

Дечанска ризница, како је видљиво из расположиве писане грађе, располаже и многим уметнинама од метала. Међу њима се својим значајем истиче тзв. артосна панагија. Она је сребром обликована, а приказује Богородицу и двадесет светаца у аркадама. Ова уметнички рађена панагија сврстава се међу ремек-дела византијске пластике 12. века.

Сматра се да је она један од оних скупочених предмета које је Сава Немањић донео са Истока и који је дуго чуван у дому Немањића, све док је Стефан Дечански или његов син Душан није поклатио манастиру Високи Дечани.

Аналитичари дечанске ризнице бележе :

- Изванредна је збирка од 15 сребрних и позлаћених чаша, међу којима је најлепша чаша новобрдског митрополита Виктора. У збирци од 23 крста истичу се три велика позлаћена и у сребру израђена, богато украшена емајлима и драгоценим камењем. Судећи по натписима то би требало да су оригинални дарови Стефана Дечанског и цара Душана из прве половине 15. века. Или су то, можда, веште копије настале у 17. и 18. веку када су игумани Дечана, будући у сиромаштву, морали да залажу своје драгоцености и потом постали жртве своје лаковерности и несмотрености.

У наставку овог записа каже се да манастирска ризница поседује и збирку од око сто кандила, збирку панагија, појасева, везених тканина и разних рукотворина. Међу вредне експонате спадају и два црквена звона из 15. века.

Једно је са грчким натписом из 1458. године и овде је донесено из неког старог храма Светих Арханђела. Друго звоно, са натписом "благочастивог господина Гргура, сина деспота Ђурђа", дар је Јоаникија Девичког из манастира Девич у Дреници.

Уз садашњи, велики и импозантни иконостас у дуборезу из 19. века, сачуван је и првобитни камени иконостас. У пространом кубету дечанске цркве окачен је са осам ланаца велики бронзани хорос – полијелеј, који су цркви даровали краљ Стефан Дечански и његов син Душан. Он је у време или непосредно након Косовске битке доста оштећен, али га је убрзо обновила кнегиња Милица.

На ланцима овог хороса укомпоновани су медаљони на којима су урезани натписи ктитора.

Репрезентативне примерке декоративне пластике из времена средњовековне Србије представљају такође дуборезом обрађени саркофаг Стефана Дечанског и његов краљевски престо. То су аутентични уметнички предмети чистих форми и прецизне израде, који говоре о умећу и вештини средњовековних мајстора.

Од мноштва икона својом тематиком и квалитетом иконописа издвајају се иконе Богородице Умиљенија, Исуса Христа, светитеља Николе, Јована и Арханђела Гаврила. Од икона из 16. века квалитетом се истичу ликовна дела сликара Лонгина, главног представника обновљене дечанске иконописне школе. На једној од тих слика приказан је Стефан Дечански у време битке на Велбужду.

У клисури Дечанске Бистрице налазе се видљиви остаци некадашњих испосница и пећинских цркава из XV века. Међу њима је најпознатија Испосница Стефана Дечанског, смештена високо изнад реке, у пећини испод планинских стена. Била је то вишеспратна кула – испосница до које се иначе тешко стизало. Од ње су остали само некадашњи зидови без фресака.

Недалеко одатле, али нешто ближе дечанском манастиру, налази се некадашња Испосница свете Јелене. То је грађевина у два нивоа, засведена полубочним сводом, који се са севера и делом западне стране ослања на стену. Према живом народном предању, испосница је припадала Јелени, сестри Стефана Дечанског.